

Раздел „Лечебни растения“ към ОПООС по чл. 50 от ЗЛР

(Предложение за стандартен формат)

Възложител:

Фондация „Информация и природозащита“

Изпълнители:

Чавдар Гусев

Росен Цонев

Георги Попгеоргиев

юни, 2014

София

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод.....	3
I. Предложение за съдържание на раздел Лечебни растения към Общинската програма за опазване на околната среда.....	4
II. Инструкции за попълване на съдържанието на раздела – информация, източници, необходима допълнителна обработка.....	6
III. Изисквания за подготовка на информацията/данните за включване в ГИС и вкарването им в геобазаданни.....	15
IV. Валидност на данните и актуализиране на информацията.....	18
V. Термини и дефиниции	19
VI. Приложения	20

Съкращения:

ЗЛР	Закон за лечебните растения
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ГИС	Географска информационна система
РЛР	Раздел „Лечебни растения“
МОСВ	Министерство на околната среда и водите

УВОД

Цел и предназначение на стандартния формат:

Проектът за стандартен формат на раздел „Лечебни растения“ към ОПООС има за цел да предложи на заинтересованите страни – на първо място, общинската власт в лицето на общинските кметове и експертите по екология и селско стопанство, стандартизирано съдържание на раздела чрез попълване, структуриране и организиране на информацията, което да подпомогне ефективно общината, като орган на управление по ЗЛР.

Проектът насочва към основните информационни масиви от данни, методология за изпълнение на този важен планов документ за оперативно управление и опазване на лечебните растения на една общинска административно-териториална единица. Посочени са и подходите за изпълнение в зависимост от възможностите на конкретната община – в два варианта – със собствени сили и консултатска помощ и минималните изисквания към квалификацията на изпълнителите или консултантите.

Съгласно ЗЛР, лечебните растения на територията на Република България се използват съгласно принципите за **устойчиво ползване** и един от подходите, които позволява прилагането на този принцип е **планиране и контролиране на ползването на полезна биомаса** от диворастващите популации на лечебните растения.

Основните принципи при планиране на ползването на ЛР са: минимално ползване на проблемни видове; използване на щадящи способности и техники за събиране; сигурно и ефективно първично преработване за реализация и ползване на базата на разработен планов документ. В тази връзка раздел „Лечебни растения“ в ОПООС повишава своето значение като документ осигуряващ устойчиво ползване.

Според ЗЛР разделът „Лечебни растения“ към ОПООС е **планов документ за опазване и устойчиво ползване на ресурсите от лечебни растения** на територията на общината. Той трябва да съдържа информация за ресурсите и тяхното пространствено разпределение, топографско и хабитатно ниво, анализ на земеползването и дейностите, които осигуряват опазването и най-вече устойчивото използване на ЛР.

За опазване и устойчиво ползване на лечебните растения се разработват следните планови документи:

1. Национална стратегия за лечебните растения
2. Раздел "Лечебни растения" към плановете за управление на ЗТ съгласно Закона за защитените територии
3. Раздел "Лечебни растения" към общинската програма за опазване на околната среда
4. Раздел "Лечебни растения" към горскостопанските плановете и програми съгласно Закона за горите.

Съгласно чл. 46 от ЗЛР Кметът на общината ръководи изпълнителната дейност на общината във връзка с ползването, опазването и култивирането на лечебните растения, като:

1. Организира изпълнението на дейностите по отношение на лечебните растения, включени в общинската програма за опазване на околната среда;
2. Издава позволителни за ползване на лечебните растения от земи, води и водни обекти - общинска собственост;
3. Издава удостоверения за билките от култивираните лечебни растения;

4. Предоставя на министъра на околната среда и водите информация за нуждите на наблюдението и оценката на лечебните растения и на създаването и поддържането на специализираните карта и регистър за тях.

Съдържанието на РЛР е регламентирано в Чл. 55. на ЗЛР:

(1) Раздел "Лечебни растения" по чл. 50, т. 2, 3 и 4 съдържа:

1. описание на местоположението на естествените находища на лечебните растения, условията в местообитанията, количеството и състоянието на ресурсите;
2. анализ на дейностите за опазване на екосистемите, включващи лечебни растения, за осигуряване на устойчивото им ползване и опазване на ресурсите;
3. приоритетни мерки за опазване на ресурсите и разнообразието на лечебните растения, включително на редки или застрашени от изчезване видове;
4. избор и регламент на територии, които не са защитени, но изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях;
5. предложения за разработване на местни нормативни актове за начините на земеползване съобразно изискванията на нормативните актове и плановите документи от по-висока степен.

(2) В разработката по ал. 1 с предимство се включват разпространените в района видове лечебни растения - обект на стопанско ползване, както и лечебни растения под специален режим на опазване и ползване или представляващи интерес по причини от природозащитен или научен характер.

I. Предложение за съдържание на раздел „Лечебни растения” към Общинската програма за опазване на околната среда

Примерното съдържание на РЛР е разработено въз основа на направения преглед и анализ на наличните планови документи по смисъла на ЗЛР и предизвикателствата от управленска и социално-икономическа гледна точка, които възникват при неговото прилагане. Много сериозно е спазен и основният природозащитен и екологосъобразен мотив на този закон, а именно ползването да се документира и да става въз основа на информация за конкретните видове и известни параметри на техните находища/популации – размери, продуктивност, възможност за възобновяване след експлоатация – отнемане на част от биомасата, като има възможност за регулиране или ограничаване на ползването при наличие на негативни фактори. При структурирането на съдържанието са запазени всички законови формулировки на заглавия, а с допълнителни заглавия/подзаглавия се предлага детайлизиране и допълване на информацията. Направен е опит ясно, точно, достъпно и законосъобразно да се представят основните елементи на съдържанието, без да бъдат правени компромиси с необходимата експертиза и специализирани познания.

Въз основа на горепосочените условия се предлага следното разгърнато съдържание на Раздел „Лечебни растения” към ОПООС:

1.1 Титулна страница

1.2. Увод – законово основание, методика за изпълнение, източници на данни, изпълнители

1.3. Обща част

1.3.1. Местоположение, граници на общината и характеристика на общинския поземлен фонд

1.3.2. Физико-географска характеристика на територията

1.3.2.1. Релеф, почви и води

1.3.2.2. Флора, растителност и природни местообитания

1.3.2.3. Защитени територии и защитени зони – пространствени характеристики и режими

1.4. Специална част

1.4.1. Обща характеристика на ресурсите от лечебни растения

1.4.1.1. Местоположение на естествените находища

1.4.1.2. Условия в местообитанията

1.4.1.3. Количество и състояние на ресурсите

1.4.1.3.1. Възможност за ползване на ресурсите според състоянието им:

- абсолютно забранени за събиране лечебни растения
- забранени за събиране за стопански нужди лечебни растения
- разрешени за събиране за лични нужди лечебни растения
- разрешени за събиране за стопански нужди лечебни растения
 - разрешени квоти въз основа на определени чрез оценка запаси или прогнозни количества
 - в количества според определени чрез оценка запаси или прогнозни количества

1.4.1.3.2. Използваеми части – профил

1.4.1.3.3. Размножаване и възобновяване

1.4.1.3.3. Количество на запасите – прогнозни количества или определени въз основа на оценка запаси

1.4.2. Лечебни растения с природозащитно значение

1.4.2.1. Профил на групата – принадлежност към природозащитни категории таблица

1.4.2.2. Обща биологична и екологична характеристика на видовете

1.4.2.3. Местоположение, местообитания и състояние на локалните популации

1.4.2.4. Количество на запасите за видовете под ограничителен режим на ползване

1.4.3. Лечебни растения за стопанско ползване

1.4.3.1. Профил на групата

1.4.3.2. Обща биологична и екологична характеристика на видовете

1.4.3.3. Местоположение, местообитания и състояние на локалните популации

1.4.3.4. Количество на запасите

1.4.4 Анализ на дейностите за опазване на екосистемите, включващи лечебни растения, за осигуряване на устойчивото им ползване и опазване на ресурсите;

1.4.5. Приоритетни мерки за опазване на ресурсите и разнообразието на лечебните растения, включително на редки или застрашени от изчезване видове;

1.4.6. Избор и регламент на територии, които не са защитени, но изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях;

1.4.7. Предложения за разработване на местни нормативни актове за начините на земеползване съобразно изискванията на нормативните актове и плановите документи от по-висока степен

II. Инструкции за попълване на съдържанието на раздела – информация, източници, необходима допълнителна обработка

За да има пряка връзка между съдържанието и инструкциите се цитира конкретната част от съдържанието по която се правят. Съдържанието, базата данни и ГИС предоставят възможности за гъвкавост при разработването на РЛР – от много детайлно разписване и попълване с информация по отношение на характеристики на обекта, територията, параметри за отделни находища, така и минимално изискваните от закона данни за неговото коректно прилагане. Възможностите за това се определят от потенциала на общините, техните финансови възможности и конкретните социално-икономически условия в територията на общината.

1.2. Увод

В увода на РЛР се посочват данни за законовите основания и процеса на разработване на раздела. Законите основания са стандартен тип информация, цитират се текстовете от ЗЛР и ЗОС, относно общинската програма за опазване на околната среда.

Предложеният стандартизиран формат, основан на най-добрите национални и международни практики, изисква директно или индиректно участие на квалифицирани специалисти или специалисти с минимално изискване за изучаване на дисциплина ботаника и/или фитоценология във висше учебно заведение или специализирано средно учебно заведение. При финансова възможност на общината е препоръчително да се търсят експерти с квалификация и опит при изпълнението на ресурсни проекти за лечебни растения.

При липса на средства минималното условие е общината да осигури средства за експерт консултант, отговарящ на горепосочените условия, а събирането на данните да стане със собствени сили при спазване на едно условие – стриктен запис за произхода на данни за изготвяне на раздела – ползвана литература, данни от билкозагответители и събирачи, данни за предишни разрешени ползвания, теренни посещения при необходимост, анализи и т.н.

Екпертите по екология към общините трябва да имат координиращо и организационно участие, но при отчитане на реалностите съществува вариант за разработване на раздела от специалистите на общината със задължителни консултации.

Един примерен вариант - Изпълнителят трябва да разполага с екип от експерти, които да притежават необходимото образование и опит за изпълнение на всички дейности, включени в обхвата на съответната обособена позиция. В екипа на участника трябва да има най-малко следните експерти:

Експерт 1 бр.

Изисквания за образование:

Образование - Биологическо или еквивалентно образование (агрономство, горско стопанство, екология);

Експерт 1 бр.

Изисквания за опит :

Професионален опит - Минимум 5 (пет) години опит в областта на определяне запаси от лечебни растения, мониторинг и картиране на видове и природни местообитания, опазване на биологичното разнообразие

Експерт 1 бр.

Изисквания за опит :

Професионален опит - Минимум 5 (пет) години опит в областта на ГИС технологии и обработване на пространствена информация;

Експертите следва да представят:

- ✓ автобиография;
- ✓ копие на трудова/служебна книжка, референции и др. документи, удостоверяващи професионален опит и опит в сходни дейности.

1.4. Специална част

1.4.1. Обща характеристика на ресурсите от лечебни растения

Първата и много важна стъпка при разработването на Раздела е **определянето на ресурсите на конкретната територия** – легалната дефиниция за този термин гласи „Ресурси от лечебни растения“ е съвкупността от лечебни растения, разгледани като природен продукт, използван от хората за *задоволяване на сегашни или потенциални техни нужди*“.

Характеристиката на ресурсите от лечебни растения за нуждите на РЛР представлява инвентаризация на част от фитофонда – предимно спорови и семенни растения на една административно-териториална единица каквато е общината. **Инвентаризацията обхваща цялата общинска територия, а не само управлявания от нея поземлен фонд.**

Идентифицирането на лечебните растения, подлежащи на управление по силата на ЗЛР за една конкретна територия става въз основа на налични флористични данни, провеждане на интервюта с представители на професионално заинтересовани страни – берачи, билкозаготвителни фирми от бранша, които работят на целевата територия и чрез провеждане на актуални теренни проучвания. За референтен се използва списъкът на лечебните растения в ЗЛР.

Флористичните данни се съдържат във флористични научни и научно-приложни публикации, както и в хербарните колекции на трите национални хербариума – Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания (SOM), Софийски университет “Св. Климент Охридски” (SO) и Аграрен университет- Пловдив (SOA). Освен в специализираните библиотеки и сайтове, като основен стартиращ източник на данни за разпространението на лечебните растения може да се използва херолгичната картотека на отдел „Растително и гъбно разнообразие и ресурси“ към Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания, **БАН., както и специализираното издание „Херолгичен атлас на лечебните растения в България” (Бондев, ред. 1995)**

Например данни за разпространението на лечебната иглика на територията на община Ловеч се съдържат в следните източници:

1. Урумов, И. 1897. Материали за флората на Ловчанския окръг. - Сб. нар. умотворения, наука и книжнина, 14:3-85.
2. Урумов, И. 1898. Втора прибавка към флората на Ловчанския окръг. - Сб. нар. умотворения, наука и книжнина, 15: 89-100.
3. Урумов, И. 1901. Материали за флората на Ловчанския и Търновския окръг. - Сб. нар. умотворения, наука и книжнина, 18: 1-43.
4. Урумов, И. 1913. Дванадесети принос към българската флора. - Сб. БАН, 2: 1-243.

Необходимо е да се отчита, че пригодността на такъв тип данни трябва внимателно да се преоценява, тъй като много от тях са сравнително стари, като се отчита динамиката в земеползването и растителната покривка. Данните от специализираната ботаническа литература в повечето случаи имат насочващо значение за определяне на цялостния профил на списъка на видовете, както и решаващо за по-редки видове, тъй като често това е единствената информация за тях.

Необходимо е по реда на закона да се интегрират и данните, съдържащи се в оперативната документация на РИОСВ, която се води в изпълнение на ЗЛР. Източник на

информация могат да бъдат непубликувани данни от научни и научно-приложни проекти изпълнявани от научни институции и неправителствени организации.

Друг ценен източник на информация са заинтересованите страни – берачи, заготовители и търговски и преработвателни фирми. От тях чрез интервюта, а и от заявленията за издаване на разрешителни, могат да се получат сведения за видовия състав на лечебните растения, традициите в ползването, количествените запаси и състоянието на ресурса, както и пространствени данни – топоними за находищата на конкретните видове. В болшинството от случаите този тип информация ще бъде с най голяма актуалност, точност в пространствено отношение и степен на достъпност както за квалифицираните експерти, така и за експертите по екология на общинско ниво. **Този източник на информация е определящ за характеризирането на лечебните растения със стопанска значимост, които трябва приоритено да се управляват и опазват.**

Теренните пручвания са скъпи, но препоръчителни във всички аспекти на изготвянето на характеристиката – от рекогносцировката и скрининг за идентификация на конкретните видове и приръствието им на целевата територия до определяне на експлоатационните запаси. Като вариант минимум може да се приеме теренна верификация, дори само за присъствие и отсъствие на основните находища на стопански значими видове, посочени от действащите в района заинтересовани страни.

Всички данни се внасят в атрибутивната таблица в базата данни в съответните полета (вж. Съдържание на атрибутивната база данни, част III).

Графа в атрибутивната таблица	Какви данни се записват
Пореден_Номер	Записва се поредния номер на находището
ЕКАТТЕ	Записва се единния класификатор на административно-териториалните и териториалните единици
ИдентификаторНаходище	кодът се генерира автоматично
X_E_coordinate	записват се географските координати на находището (X)
Y_N_coordinate	записват се географските координати на находището (Y)
Вид_ЛечебноРастение	записва се латинското наименование на лечебното растение, съгласно списъка в ЗЛР
Вид_ЛечебноРастение_БГ	записва се българското наименование на лечебното растение, съгласно списъка в ЗЛР
НаселеноМясто	име на населеното място
ОтделПодотдел_или_КадНомер	записва се, когато се знаят отдела, подотдел или кадастрален номер на имота (полето не е задължително)
Вид_ЛечебноРастение_Семейство	– записва се латинското име на семейството, към което принадлежи вида, съгласно ЗЛР
Вид_Лечебно_растение_биологичен тип	записва се биологичния тип – дърво, храст, храстче, многогодишно тревисто растение, едногодишно растение и др.

Местообитание	записва се кода и името на местообитанието, съгласно класификацията на EUNIS – вж. Приложение № 1 Природни местообитания с потенциално разпространение на територията на община Ловеч
Използваема част	записват се използваемите части – корен, стрък, цвят, лист и др
Възможност за ползване на ресурсите_забранени за събиране	отбелязва се принадлежност към групата
Възможност за ползване на ресурсите_забранени за събиране за стопански нужди лечебни растения	отбелязва се принадлежност към групата
Възможност за ползване на ресурсите от лечебни растения_разрешени за събиране за лични нужди лечебни растения	отбелязва се принадлежност към групата
Възможност за ползване на ресурсите от лечебни растения_разрешени за събиране за стопански нужди лечебни растения	отбелязва се принадлежност към групата
Количество на запасите_теренна оценка (kg свежо)	записват се определените на базата на експертната оценка количества за експлоатационни запаси
Възможен годишен добив (kg свежо)	записва се количеството, което може да бъде събрано от вида, съобразно допустимият процент от експлоатационните запаси, съгласно Наредба № 2 на МОСВ
Период за възстановяване след събиране	вписват се годините, посочени за конкретния вид в Наредба № 2 на МОСВ
Природозащитно значение	записва се принадлежност към категория – примерно: под специален режим на ползване или защитен от закона вид, включен в приложения на CITES и др
Местност	записва се, когато се знае името на местността (полето не е задължително)
ПроективноПокритие	при наличие на данни за видове с природозащитно значение или стопански значими
Численост_Единица_Площ	записва се при наличие на данни за видове с природозащитно значение или стопански значими

СъстояниеНаходище	записва се наличие на заплаха, съгласно приложен списък от Приложение № 2
ДостъпностНаходище	записва се една от трите категории – достъпно, малко достъпно и трудно достъпно
ДатаПопълванеДанни	записва се датата
ИмеОценител	записва се името на оценителите
Площ ha	площ на находището във хектари, взема се от изчертания полигон или на база експертна оценка

В документа на хартиен носител се изготвя обобщаващ текст за ресурса – **общ брой видове, систематична принадлежност** и т.н. Към него се прилага и таблица, съдържаща основни данни за ресурсите – **вид** (латинско и българско име), **семейство, местоположение, условия в местообитанията** (тип местообитание), **използваеми части** (билки), **природозащитен статут и възможност за ползване на ресурсите с четирите подкатегории.**

1.4.1.1. Местоположение на естествените находища

Тази част от раздела е свързана с организирането и ползването на пространствените данни за лечебните растения съставляващи ресурсите на територията. Този информационен блок дава възможност точно да се отрази документално мястото, където се разрешава ползването на запасите и е сериозен довод при осъществяването на контрола. Съвременните изисквания за представяне на пространствени данни на растителни видове, показващи тяхното местоположение са чрез GPS координати като точкови или площни обекти и визуализиране чрез ГИС технологии. В тази връзка въз основа на наличните данни и при спазване на изискването местоположението да се отразява максимално чрез ясно идентифицируеми единици, за нуждите на РЛР могат да се използват следните категории:

- **Землище по ЕКАТТЕ**
- **Местност** – ясно дефинирани на официална картна основа и топографски репери
- **Имоти с кадастрални номера**
- **Точки и полигони** с GPS координати, регистрирани при теренни изследвания и оценка на запаси

1.4.1.2. Условия в местообитанията

За отразяване на условията в местообитанията се препоръчва използването на класификацията на местообитанията на EUNIS (European Union Nature Information System). Това е най-пълната общоевропейска система за подобряване на стандартизирано описване и събиране на данни от цяла Европа чрез използването на критерии и ключове за определяне на местообитания. Тя включва всички местообитания – от природни до създадени от човека, от сухоземни до сладководни и морски. Според определението на EUNIS, като „тип хабитат“ (респ. „природно местообитание“) се определят „растителни и животински съобщества като характеризиращи живата среда елементи, функциониращи съвместно с абиотичните фактори на средата в специфично равновесие“. Тази класификация осъществява препратки към класификацията CORINE Land Cover (<http://www.eea.europa.eu/publications/COR0-landcover>). В базата данни на EUNIS (<http://eunis.eea.eu.int/index.jsp>) са посочени и връзките с фитосоциологичните съюзи в европейската растителност и с другите хабитатни

класификации, вкл. и с тази по Директива 92/43, разработваща местообитанията (с четирицифрени кодове), за които се създава Европейската екологична мрежа от защитени зони “НАТУРА 2000”.

Като пример, за община Ловеч, за стандартизирано отразяване на връзката на всеки вид лечебно растение с тип хабитат е приложена таблица с кодове по EUNIS и български имена на хабитати в определени случаи до 4 ниво (Приложение № 1). Свързването на конкретен вид с тип хабитат става въз основа на данни за екологичните и фитоценологичните характеристики на видовете, като основен ориентир са фитоценологични описания (оценка на участието им в растителните съобщества) и особеностите на местообитанията. За подпомагане на работата и визуализиране на хабитатната картина в геобазата данни е създадена опция за показване на карта на природните местообитания чрез релация с категориите на земеползване по проекта CORINE Land Cover. Не е проблем идентифицирането на местообитанието да става и до по-високо ниво., независимо от това, че се губи част от информацията, важна от управленска гледна точка.

Така например, лечебната иглика и в двете оценени находища се среща в тревни съобщества (вж. Атрибутивната таблица в ГИС), които могат да се определят като Мезоксерофилни субконтинентални ливадни степи с код Е 1.23 – в тях се срещат голяма част от характеризиращите видове посочени за този тип съобщества. Ценна информация за типовете местообитания се съдържа и в електронното издание на “Червена книга на Република България, т. 3 Природни местообитания” – Бисерков и др. ред. 2012. (<http://e-ecodb.bas.bg/rdb/bg/vol3/>). Стандартизираният подход към отразяване на условията в местообитанията позволява да се разработва по-пълно и 1.4.4 Анализ на дейностите за опазване на екосистемите, включващи лечебни растения, за осигуряване на устойчивото им ползване и опазване на ресурсите, където се изисква анализ на дейностите на екосистемно ниво.

1.4.2. Лечебни растения с природозащитно значение

Природозащитното значение на лечебните растения, установени на територията на общината трябва се определя чрез проверка за актуалност в различните нормативни документи, природозащитни регистри и червени списъци с национално и международно значение и принадлежността им към съответна категория на застрашеност или административно ограничение (забрана за събиране или ограничителен режим), както следва:

На национално ниво:

- Закон за биологичното разнообразие;
- Закон за лечебните растения и заповед на МОСВ за специалния режим на опазване и ползване на лечебните растения през съответните години;
- Червена книга на Република България (Пеев и др. (ред.) 2011 – електронно издание - <http://e-ecodb.bas.bg/rdb/bg/vol1/>);
- Red List of Bulgarian vascular plants – Petrova, A.& Vladimirov, V. (eds) 2009.

На международно ниво:

- Директива 92/43 на Съвета на ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна;
- Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска конвенция);
- “European Red List of Vascular Plants” - Bilz, M., Kell, S.P., Maxted, N. and Lansdown, R.V. 2011

- Конвенция за международна търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES);
- Разпореждане (ЕС) N 338/97 (Medicinal species, listing in the annex of Regulation (ЕС) N 338/97).

Принадлежността на всеки вид към природозащитна категория се отразява в базата данни. Може да се направи кратък анализ на отделните групи – численост, специфики и препоръчани мерки.

Въз основа на литературни данни да се изготви биологична и екологична характеристика на видовете със следното съдържание: таксономично положение и систематична принадлежност, морфологично описание, разпространение в България, находища – популационна характеристика, фитоценотична характеристика, фенологични особености, биология на размножаването (семенно и вегетативно, опрашване), отрицателно действащи фактори на популациите, консервационно управление – мерки за опазване *in situ* и *ex situ*.

1.4.3. Лечебни растения за стопанско ползване

След общата характеристика на ресурсите и идентифиране на 1.4.2 Лечебните растения с природозащитно значение природозащитни категории и в съответствие с действащите нормативни документи и предопределените от тях режими за опазване и ползване, фондът от диворастващи лечебни растения от общинския поземлен фонд да се характеризира по следните групи:

- абсолютно забранени за събиране лечебни растения
- забранени за събиране за стопански нужди лечебни растения
- разрешени за събиране за лични нужди лечебни растения
- разрешени за събиране за стопански нужди лечебни растения
 - квоти въз основа на определени чрез оценка запаси или прогнозни количества
 - в количества според определени чрез оценка запаси или прогнозни количества

След анализ на наличната информация от посочените източници – научни публикации и справочници, данни от общината, РИОСВ и преглед на регистрираните ползвания и интервюта сред заготвителите и изкупвателните организации, имащи интерес на територията на общината се формулират критерии за определяне на растенията със стопанско значение /потенциал или на видовете, които могат да бъдат обект на ползване стопански нужди (висока срещаемост и голяма продуктивност – примерно коприва, бязак и др., също така. ежегодно ползване през последните 3/5/10 години и др.). Мотивите за избор на съответните критерии да бъдат кратко описани със съответните основания и факти. Въз основа на избраните критерии да се определят видовете, които отговарят на тези критерии и да се изготви списък на видовете с потенциал за стопанско ползване, който да се оформи под формата на таблица. След това се прави характеризирание на количеството на запасите – експлоатационен и възможен годишен добив определен чрез теренна оценка на запасите или прогнозно количество определено по метода на най-добрата експертна оценка в зависимост от спецификата на видовете. Най-надежден подход е анкета сред местни събирачи и билкозаготвителите, природолюбители за наличието на находища със стопанско значение. Задължително условие е данните събрани при анкетите да се отразяват в протокол, който се съхранява. При теренно определяне на запасите се представя кратък протокол за използваната методика и прилагането и. Препоръча се ползването на методики със строго

разписание на технологичните процедури. До разработване на наредба със стандартизирана методика съгласно ЗЛР е препоръчително да се ползва „Методика определения запасов лекарственных растений” (1986).

1.4.4 Анализ на дейностите за опазване на екосистемите, включващи лечебни растения, за осигуряване на устойчивото им ползване и опазване на ресурсите;

След като са инвентаризирани видовете лечебни растения на територията на общината и по-специално в земите и горите, собственост на общината, както и е известно стопанското значение на тези видове, трябва да се направи анализ на заплахите върху тях, както и да се предвидят дейности за тяхното опазване. Заплахите за видовете със стопанско значение вкл. и консервационнозначимите от тях, са най-разнообразни и зависят от начина на трайно ползване на общинските имоти, в които са най-важните им находища, от особеностите на растежа и развитие на всеки вид, от стопанския интерес към съответните терени, в които има находища на даден вид и др. фактори.

За видовете, които се срещат в земеделски земи, които по начин на трайно ползване са най-общо „пасища, мери” или „ливади”, основните заплахи са промени в начина на трайно ползване в обработваеми земи – ниви, трайни насаждения, зеленчукови градини и свързаното с тези дейности разораване. При такива дейности напълно се унищожават находищата на лечебните видове растения. Други тип заплахи са свързани с влошаване на качеството на местообитанията напр. на пасища и ливади. Причини за това могат да бъдат прекомерно изпасване от домашни животни, неправилни срокове на косене, обрастване с дървета и храсти при неподдържането им и др. В тези случаи настъпва по-бързо или по-бавно намаляване на популациите на лечебните видове и постепенното им изчезване от тези местообитания.

За лечебните видове, свързани с горски местообитания, основна заплахата са стопанските дейности в горите - сечите, които променят екологичните характеристики на местообитанията на лечебни видове и влошават условията за тяхното съществуване. За водните лечебни видове заплахите са свързани основно с влошаване на екологичното състояние на водоемите (мочурища, блата и др.), в които те се срещат. Такива дейности за пресушаванията, промени в речното течение и др.

Заплахи съществуват дори за плевелни и рудерални видове лечебни растения особено такива, свързани с екстензивно обработвани земеделски земи. При тях смяната на екстензивните практики с интензивни (използване на изкуствени торове, хербициди, тревни смеси за подсяване на пасища и ливади) също води до обедняване и изчезване на популациите им.

Като обща заплахата за всички лечебни видове и неправилната им експлоатация вкл. свръхексплоатация на ресурсите им. Заради това е много важно да се определи колкото се може по-точно възможните норми за експлоатация в резултат на обективна ресурсна оценка.

След като бъде направен анализ на основните заплахи за всички лечебни видове с акцент върху стопански значимите от тях, трябва да се набележат мерки за опазване и устойчиво ползване на природните ресурси от тези видове. Тези мерки са най-разнообразни, но основното е, че трябва да бъдат изпълними и да влизат в законовите правомощия на общинските власти. Тези мерки могат да включват:

1. Дейности по поддържане и управление на пасища и ливади, като определяне на правилната пасищна натовареност и контрол, правилни срокове за косене на ливадите, почистване на дървесна и храстова растителност и др.
2. Екологосъобразно земеделие и животновъдство.

3. Екологосъобразно стопанисване на горите, така че да не се променя драстично тяхната екологична структура и оттам условията за различните видове лечебни растения.
4. Дейности по опазване и възстановяване на ресурсите на лечебни видове. Механизмите за това са най-разнообразни – от създаване на защитени територии насочени към опазване и устойчиво ползване на ресурсно-значими лечебни видове, до пряко подпомагане на възпроизводството на лечебни видове, при които се отчита намаляване на ресурсите на територията на общината и др.

Изброените заплахи и дейности за опазване на екосистемите не изчерпват пълният списък от елементите на един такъв анализ. Както вече беше подчертано, той е строго индивидуален и зависи от конкретните условия на територията на дадена община, от наличието на ресурси на лечебни видове, от степента на стопанско ползване на различните екосистеми и тяхното отражение върху конкретните видове.

1.4.5. Приоритетни мерки за опазване на ресурсите и разнообразието на лечебните растения, включително на редки или застрашени от изчезване видове;

Съгласно предпоставените от ЗЛР и ЗБР възможности за възстановителни и поддържащи дейности, обобщеният опит и посочените мерки в специализираната литература за опазване на проблемни растителни видове и резултатите и препоръките при оценката на състояние на популациите могат да се дефинират по целесъобразност приоритетни практически дейности на популационно и/или хабитатно ниво като:

- провеждане на необходими допълнителни наблюдения и при важност научни изследвания – фенологични, популационни (напр. определяне на възрастова структура), биологични (семенно размножаване и опрашване) и др.
- подпомагане на естественото възобновяване в *in situ* условия;
- размножаване в *ex situ* условия и попълване на популациите;
- създаване на провокационни насаждения при контролирани условия и интерес сред местните хора за по-широко култивиране;
- дългосрочно съхранение на семена в семенна банка;
- оптимизиране на управлението и включване при необходимост на физическа охрана на популациите, които се намират в обсега на засилена активност в поземления общински фонд;
- информационна и образователна кампания сред посетителите за консервационна значимост на вида и необходимостта от опазването му.

За по-приоритетните мерки може да се разработи кратък идеен проект, който да включва цел, законови процедури, основни дейности и алгоритъм за изпълнението им, необходими ресурси (в т. ч. и финансови), документиране и очаквани ползи.

1.4.6. Избор и регламент на територии, които не са защитени, но изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях

В резултат на направения анализ трябва да бъдат обособени конкретни територии, в които да се провеждат дейности по опазване, възстановяване или устойчиво ползване на ресурси от лечебни видове растения. Тези територии са общинска собственост – земеделски земи или земи от горския фонд, и в тях различни видове лечебни растения имат стопанско значение. Тези територии не са защитените територии и защитени зони от Националната екологична мрежа, макар че някои от тези територии също са създадени за опазване на

консервационно-значими видове лечебни растения. В защитените зони също попадат много общински земи с находища на стопански значими видове лечебни растения. Управлението им с цел опазване и възстановяване на такива ресурси, също е възможно стига да не влиза в противоречие с опазването и поддържането в благоприятно природозащитно състояние на целеви видове и местообитания в тези защитени зони. Тези територии трябва да бъдат представени на подходящи подробни карти – орто-фотоснимки, физически блокове, КВС или кадастрални карти. Трябва да бъдат посочени конкретните лечебни видове, които ще се опазват и възстановяват в тези територии, както и да има и оценка на тяхното ресурсно значение. След това за всяка от тези територии трябва да бъдат изготвени конкретни мерки, да бъдат посочени срокове за тяхното изпълнение и финансиране, както и да бъдат набелязани целите, които трябва да бъдат изпълнени в резултат от прилагането на тези мерки. За някои от тези територии, може да няма нужда от осъществяване на мерки, а по-скоро на въвеждане на някои ограничения или забрани, като например за паша, косене, сечи, използване на минерални торове и хербициди и др. Всички мерки, ограничения и забрани трябва да бъдат съобразени със законовите правомощия на общинските власти.

1.4.7. Предложения за разработване на местни нормативни актове за начините на земеползване съобразно изискванията на нормативните актове и плановите документи от по-висока степен

С определяне на мерките за управление, поддържане и възстановяване на ресурсно-значими лечебни видове в общинските земи, трябва да бъдат предложени конкретни местни нормативни актове. Те трябва да бъдат съобразени със свързаните с тези дейности закони: Закона за лечебните растения, Закон за защитените територии, Закон за биологичното разнообразие, Закон за устройство на териториите. Закон за водите, Закон горите, Закон за собствеността и ползването на земеделските земи, Закон за опазване на земеделските земи и мн. др., както и на подзаконовите нормативни актове, като наредби и заповеди на министри. Нормативните актове, които могат да издават кметове, общински съвети и др. са разписани в Закона за местното самоуправление и общинската администрация. Освен това тези мерки трябва да бъдат съобразени и да не влизат в противоречие с нормативни актове и планови документи от по-висока степен – общи устойчиви планове, планове за управление на защитени територии или защитени зони, заповеди за обявяване на защитени територии или обекти на културното наследство и мн. др.

III. Изисквания за подготовка на информацията/данните за включване в ГИС и вкарването им в геобазадани

Общи положения

Изисквания към хардуер и софтуер

Разработения примерен продукт (БД) е съобразен с използването на безплатен и/или лесен за използване софтуер, а именно:

- Операционна система: Windows 2000 и по горни, XP, 2007 & 2008;
- Използване на файл в табличен формат: MS Excel & OpenOffice;
- Използване на Q-GIS или при невъзможност GoogleEarth;
- Използване на ръчен GPS приемник, за препоръчване GARMIN, но при липса могат да бъдат използвани смартфон и др.

Използване на общодостъпни ГИС слоеве и места за тяхното набавяне

За подобряване ефективността на обработване и анализ на пространствената информация, препоръчваме използването на общодостъпни ГИС слоеве.

- Корине земно покритие (CLC), актуално към 2006 или по нова версия. Източник – МОСВ;
- Използване на сателитни изображения и ортофотоснимки – google maps или сайта на МРРБ;
- Слоеве с: реки, езера, пътища, населени места общини и др. Източник – МОСВ и др.;

Съдържание на базата данни

Примерна Обща характеристика на находище

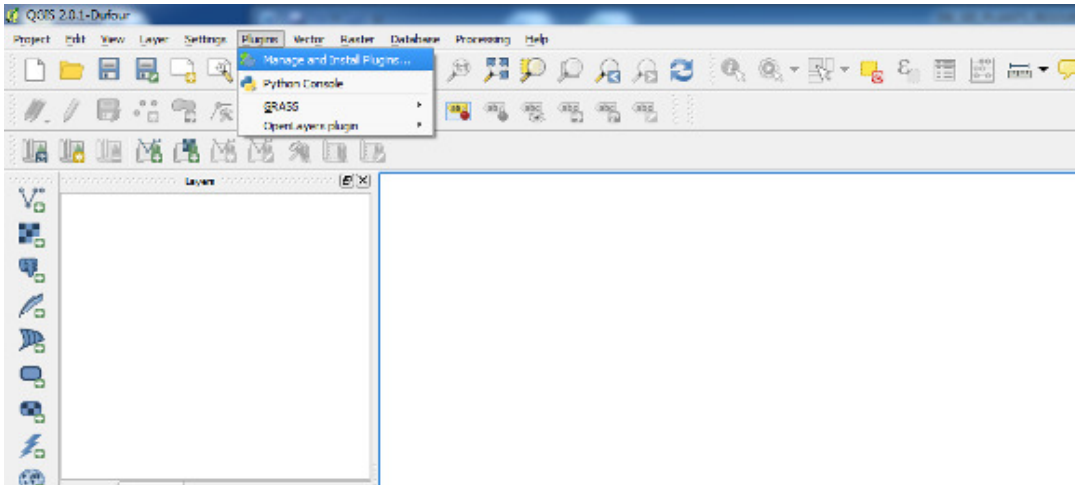
- Пореден_Номер
- ЕКАТТЕ
- ИдентификаторНаходище
- X_E_coordinate
- Y_N_coordinate
- Вид_ЛечебноРастение
- Вид_ЛечебноРастение_БГ
- НаселеноМясто
- ОтделПодотдел_или_КадНомер
- Вид_ЛечебноРастение_Семейство
- Вид_Лечебно_растение_биологичен_тип.
- Местообитание
- Използваема част.
- Възможност за ползване на ресурсите_забранени за събиране
- Възможност за ползване на ресурсите_забранени за събиране за стопански нужди лечебни растения
- Възможност за ползване на ресурсите от лечебни растения_разрешени за събиране за лични нужди лечебни растения
- Възможност за ползване на ресурсите от лечебни растения_разрешени за събиране за стопански нужди лечебни растения
- Количество на запасите_теренна оценка (kg свежо)
- Количество на запасите_теренна оценка (kg свежо)
- Възможен годишен добив (kg свежо)
- Период за възстановяване след събиране
- Природозащитно значение
- Местност
- ПроективноПокритие
- Код_Численост
- Численост_Единица_Площ
- СъстояниеНаходище
- ДостъпностНаходище
- ДатаПопълванеДанни
- ИмеОценител
- Площ ха

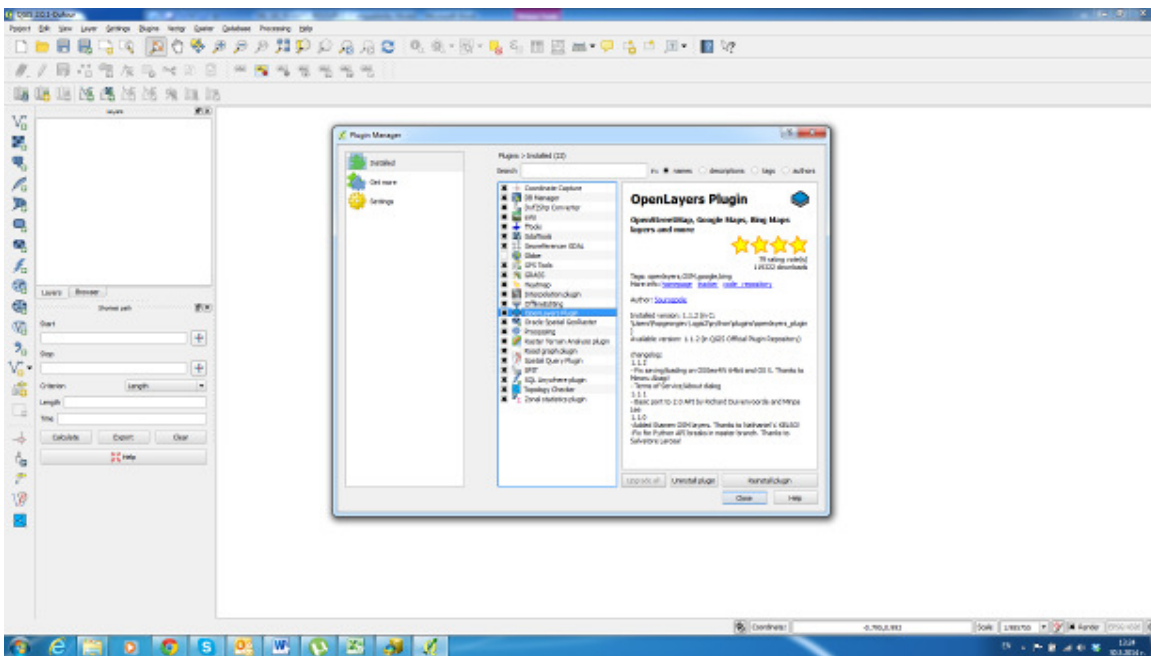
Очертаване на полигон

За очертаване на полигон препоръчваме използването на безплатния ГИС софтуер Q-gis. Програмата може да бъде свален от следната страница <http://www.qgis.org/en/site/>
След изтегляне на софтуера, се активира добавката за OpenLayers

Стъпка 1.

Стъпка 2.

След активиране на добавката, може да стартира очертаването на искания полигон, като генерирания шейп файл трябва да съдържа задължително структурата показана по долу (таблица 1.).

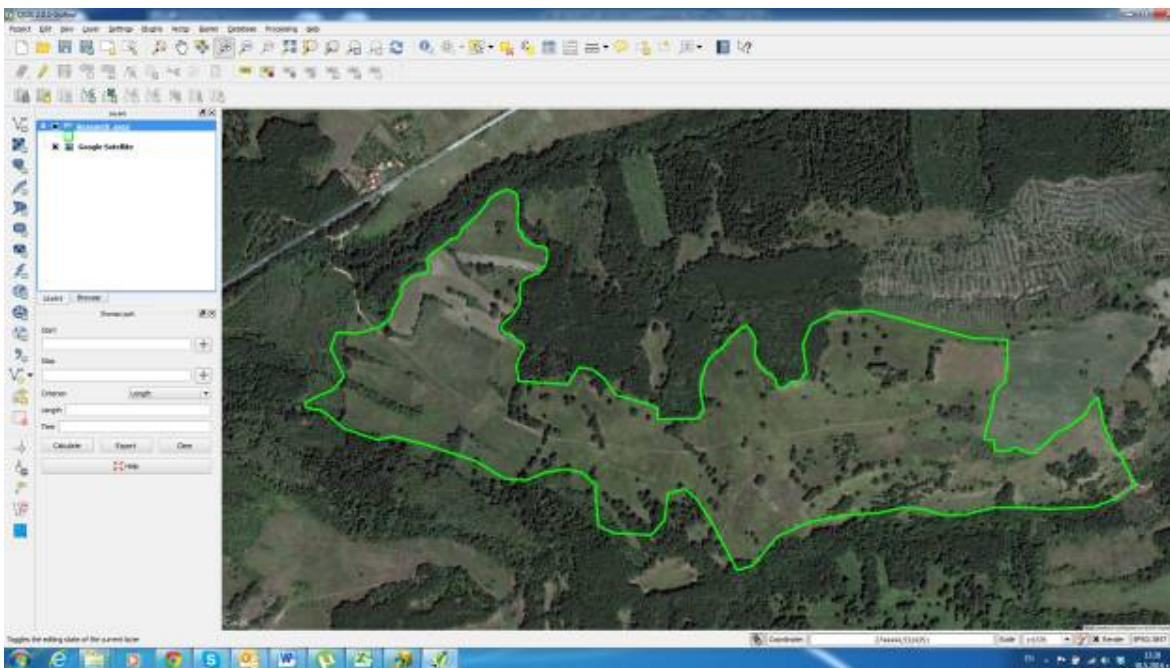

Таблица 1. Структура на атрибутивната информация във шейп файла

Nahodishte	Nahod_N	EKATTE	CODE	Area_Ha
Хлеvene	1	77311	77311_1	47.614035
Радюvene	1	69523	69523_1	14.896182
Радюvene	2	69523	69523_2	0.334819

По този начин предложената структура на пространствените данни може автоматично да бъде свързана с базата данни на база полета „CODE“ & „ИдентификаторНаходище“. Получената връзка ни дава добри възможности за пространствена анализ и визуализация на данните.

IV. Валидност на данните и актуализиране на информацията

Поради наличието на динамика в растителната покривка, земеползването, промяна на фитоценотичната позиция на лечебните растения в локалните условия е необходимо след 3-5 години или текущо да се ревизира и актуализира информацията за тях.

Оценката на запасите и прогнозните количества при определени видове може да се наложи да се правят всяка година.

При определянето на периодичността на събиране трябва да се имат предвид условията поставени в Наредба № 2 от на МОСВ за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, както и специализираната ресурсологична литература.

Съгласно наредбата, за видовете, при които използваемата част е плод, не е необходим период за възстановяване. При събиране на стръкове Наредба № 2 разделя лечебните растения в две групи. Първата група са видове, които трудно възстановяват популациите си след събиране и продължителността на периода за възстановяване е 4 години. Втората група са видове, които лесно възстановяват ресурсите си и при тях не е необходим период на

възстановяване след събиране.

Границите на добива също са регламентирани в Наредба № 2.

Термини и дефиниции

Стандартизирани термини и дефиниции за научни и управленски цели в областта на ресурсологията на лечебните растения в национален мащаб не са възприети. В РЛП са използвани легални термини и дефиниции от Закона за лечебните растения, и адаптирани дефиниции, като:

- **Лечебни растения** са тези, които могат да бъдат използвани за получаване на билки;
- **Билки** - отделни морфологични растителни части или цели растения, както и плодове и семена от тях, които в свежо или изсушено състояние са предназначени за лечебни и профилактични цели, за производство на лекарствени средства, за хранителни, козметични и технически цели;
- **Естествено находище** - местообитание заедно с популация от диворастящи лечебни растения;
- **Естествено местообитание** - пространствено ограничена територия, включваща всички компоненти на неживата и живата природа, които със своите параметри определят условията за съществуване на природните популации;
- **Условия на средата** - всички фактори на неживата и живата природа, характеризиращи местообитанието;
- **Популация** - териториално обособена съвкупност от индивиди от един и същи вид, които могат свободно да обменят помежду си генетичен материал;
- **Устойчиво ползване** - ползване на лечебните растения в количества, по начини и със средства, които не водят до трайно намаляване на генетичния им или ресурсния потенциал и позволяват дългосрочното задоволяване на нуждите на сегашните и бъдещите поколения;
- **Ресурси от лечебни растения** - съвкупността от лечебни растения, разгледани като природен продукт, използван от хората за задоволяване на сегашни или потенциални техни нужди;
- **Режим на ползване на находището** - система от мерки, включваща периоди на експлоатация и покой за възстановяване на ресурсите от лечебни растения;
- **Приоритетни типове природни местообитания** - местообитания на приоритетни видове лечебни растения или които са определени като такива по силата на международни споразумения, по които Република България е страна;
- **Морфологични части** - коренът, коренището, луковичата, грудката, стръкът, листът и цветът на растението;
- **Начин на ползване** - указания относно начина на събиране на билките (изкопаване, откъсване, изрязване, обелване), използваните инструменти и необходимите изисквания за възстановяване на находището;
- **Добив** – количеството полезна биомаса, добивано от единица площ;
- **Биологичен запас** – количеството полезна фитомаса, образувано от всички (използваеми и неизползваеми) екземпляри от даден вид върху всички подходящи или неподходящи за събиране участъци (находища);
- **Експлоатационен запас** – количеството полезна биомаса, образувано от всички използваеми или неизползваеми екземпляри от даден вид върху всички подходящи за събиране участъци (находища);
- **Оборот на добива** – период, включващ година на събиране и брой години необходими за възстановяване на запасите от биомаса;
- **Възможен годишен добив** - количеството полезна биомаса, което може да бъде събирано ежегодно на дадена територия без да се нанесат щети на стопански значимите находища.
- **Проективно покритие** – процент площ, заета от проекцията на надземните органи на изучаваното растение в пределите на отчетната площадка или цялото находище

BULGARIAN-SWISS COOPERATION PROGRAMME
БЪЛГАРО-ШВЕЙЦАРСКА ПРОГРАМА ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Проект „Модел за опазване и устойчиво ползване на лечебните растения на общинско ниво с участието на организациите на гражданското общество, местните общности и медиите“.

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Конфедерация Швейцария чрез Фонд за реформи, свързани с участието на гражданското общество.

Приложение № 1 Природни местообитания с потенциално разпространение на територията на община Ловеч

Списъкът с природни местообитания е специфичен за община Ловеч и за това е изваден от този стандартен формат, който може да се ползва като основа от всички общини в България, както и от държавните горски и ловни стопанства и защитените територии и да насочва разработването на раздели за лечебните растения в техните планови документи.

Списъкът с природни местообитания за община Ловеч може да бъде свален като отделен файл от уеб сайта на проекта <http://herbvaluebg.org/>

Приложение 2. Заплахи (въздействия), оказващи влияние върху състоянието на находищата на лечебните растения

Код Описание А Земеделие

	Дребно земеделие
	Индустриално земеделие
A01	Култивиране
A02	Промяна на култивационните практики
A02.01	земеделска интензификация
A02.02	промяна на културите
A02.03	премахване на пасище заради обработваема земя
A03	Косене / рязане на пасище
A03.01	интензивно косене или интензификация
A03.02	неинтензивно косене
A03.03	изоставяне /липса на косене
A04	Паша
A04.01	интензивна паша
A04.01.01	интензивна паша на едър рогат добитък
A04.01.02	интензивна паша на овце
A04.01.03	интензивна паша на коне
A04.01.04	интензивна паша на кози
A04.01.05	интензивна паша на смесени животни
A04.02	неинтензивна паша
A04.02.01	неинтензивна паша на едър рогат добитък
A04.02.02	неинтензивна паша на овце
A04.02.03	неинтензивна паша на коне
A04.02.04	неинтензивна паша на кози
A04.02.05	неинтензивна паша на смесени животни
A04.03	изоставяне на пасищни земи, липса на паша
A05	Животновъдство (без паша)
A05.01	животновъдство,
A05.02	хранене на добитък
A05.03	липса на животновъдство
A06	Едногодишни и многогодишни недървесни култури
A06.01	едногодишни култури за производство на храна
A06.01.01	интензивни едногодишни култури за производство на хранителни продукти/интензификация

A06.01.02	неинтензивни едногодишни култури за производство на хранителни продукти
A06.02	многогодишни недървесни култури
A06.02.01	интензивни многогодишни недървесни видове/интензификация
A06.02.02	неинтензивни многогодишни недървесни видове
A06.03	биогориво-производство
A06.04	изоставяне на растениевъдство
A07	Употреба на пестициди, хормони и химикали
A08	Торене
A09	Напояване
A10	Реорганизация на селскостопански земи
A10.01	отстраняване на плетове и храсти или шубраци
A10.02	отстраняване на каменни стени и диги
A11	Селскостопански дейности различни от изброените
	Стопанисване на селскостопански площи
	Изоставяне
	Промени в режима на стопанисване
В	Лесовъдство
	Дребномащабно
	Едромащабно
V01	залесяване на открити площадки
V01.01	залесяване на открити площадки (местни видове)
V01.02	изкуствено залесяване на открити площадки (чуждоземни видове)
V02	управление и използване на залесяване и засаждане
V02.01	повторно залесяване
V02.01.01	повторно залесяване (местни видове)
V02.01.02	повторно залесяване (чуждоземни видове)
V02.02	горскостопански сечи
V02.03	отстраняване на подраст
V02.04	отстраняване на мъртви и загиващи дървета
V02.05	неинтензивен добив на дървесина / оставяне на мъртвата дървесина и стари дървета
V02.06	разреждане на дървесния етаж
V03	експлоатация на горите без залесяване или естествено възобновяване
V04	употреба на биоциди, хормони и химикали (лесовъдство)
V05	употреба на почвени обогатители (лесовъдство)
V06	паша в гори/гористи местности
V07	паша в гори/гористи местности
С	Минна промишленост, добив на материали и производство на енергия

C01

C01.01
C01.01.01
C01.01.02

C01.02
C01.03
C01.03.01
C01.03.02
C01.04
C01.04.01
C01.04.02
C01.05
C01.05.01
C01.05.02
C01.06
C01.07

C02

C02.01
C02.02
C02.03
C02.04
C02.05

C03

C03.01
C03.02
C03.03
C03.04

D Транспортни и сервизни коридори

D01

D01.01
D01.02
D01.03
D01.04

D01.05
D01.06

D02

D02.01
D02.01.01
D02.01.02

Минна индустрия и каменоломни

добив на минерали
добив на пясък и чакъл
кариери за пясък и чакъл
отнемане на материали от плажната ивица
кариери за глинеста почва и глина
добив на торф
ръчно събиране на торф
механично събиране на торф
мини
открити мини
подземни мини
дейности свързани със сол
изоставяне на солници
конверсия на солници
геотехническо проучване
дейности свързани с минното дело и добива на материали

Проучване и добив на петрол и газ

сондиране с цел проучване
сондиране с цел производство
подвижна платформа
полу-потопяема платформа
сондажен кораб

Използване на възобновима абиотична енергия

производство на геотермална енергия
производство на слънчева енергия
производство на енергия от вятъра
производство на енергия от приливи и отливи

Сблъскване

със стълбове и огради
с транспортни средства

Пътища, пътеки и железопътни линии

пътеки, маршрути, велосипедни маршрути
пътища, автомобилни пътища
паркинги и места за паркиране
железопътни линии, високоскоростни влакове
мост, виадукт
тунел

Комунални и сервизни линии

електропроводи и телефонни линии
прекъснати електропроводи и телефонни линии
подземни/подводни електропроводи и телефонни линии

D02.02	нефтопроводи
D02.03	комуникационни и други антени
D02.09	други форми на пренос на енергия
D03	Корабни пътища, пристанища, морски съоръжения
D03.01	пристанищни зони
D03.01.01	хелинги
D03.01.02	кейове/туристически пристанища и ваканционни кейове
D03.01.03	пристанища за риболов
D03.01.04	индустриални пристанища
D03.02	Корабни пътища
D03.02.01	карго пътища
D03.02.02	пътнически фериботи (високоскоростни)
D03.03	морски съоръжения
D04	Летища и въздушни коридори
D04.01	летище
D04.02	аеродрум, площадки за хеликоптери
D04.03	въздушни коридори
D05	Подобрен достъп до обекта
D06	Други форми на транспорт и комуникации
Е	Урбанизация, жилищно и търговско развитие
E01	Урбанизирани райони, обитавани от човека области
E01.01	текуща урбанизация
E01.02	преустановена урбанизация
E01.03	разпръснати селища
E01.04	други типове обитаване
E02	Промишлени и търговски площи
E02.01	фабрика
E02.02	промишлени складове
E02.03	други промишлени/търговски площи
E03	Изхвърляне на отпадъци
E03.01	изхвърляне на битови/от рекреационни съоръжения отпадъци
E03.02	изхвърляне на промишлени отпадъци
E03.03	изхвърляне на инертни материали
E03.04	Изхвърляне на други отпадъци
E03.04.01	подхранване на брега с пясък
E04	Строежи, постройки в ландшафта
E04.01	зеделелски строежи, постройки в ландшафта
E04.02	военни строежи, постройки в ландшафта
E05	Складиране на материали
E06	Други типове урбанизация, промишлени и подобни дейности
E06.01	събаряне на сгради и човешки постройки
E06.02	реконструкция, реновация на сгради

F Използване на биологични ресурси различни от земеделие и горско стопанство

Лов/събирателство за храна
за лични нужди/ търговия за местни пазари
за търговия в страната
за международна търговия

Лов/събирателство за лекарства
за лични нужди/ търговия за местни пазари
за търговия в страната
за международна търговия

Добиване на горива
за лични нужди/ местно ниво
за търговия в страната
за международна търговия

Добив на материали
за лични нужди/ търговия за местни пазари
за търговия в страната
за международна търговия

Дейности свързани с наука/ култура/ свободно време
за лични нужди/ търговия за местни пазари
за търговия в страната
за международна търговия

F01

Морска и сладководна аквакултура

морски култури
сладководно рибовъдство
интензивно рибовъдство, интензификация
провесена култура
дънна култура

F01.01

F01.02

F01.03

F02

Риболов и добив на рибни ресурси

професионален пасивен риболов
potting- риболов с винтер
риболов с мрежа
риболов с кърмак
риболов с пелагичен
кърмак
професионален активен риболов = промишлен

F02.01

F02.01.01

F02.01.02

F02.01.03

F02.01.04

F02.02

F02.02.01

дълбоководно или дънно (бентосно)
тралене

F02.02.02

пелагично тралене

F02.02.03

demersal seining

F02.02.04

риболов с малки обкръжаващи мрежи

F02.02.05

дънно драгиране

F02.03

развлекателен риболов = дребномащабен

F02.03.01

събиране на примамки

F02.03.02

риболов с въдица

F02.03.03

риболов с харпун

F03

Лов и събиране на диви животни (сухоземни)

F03.01

ЛОВ

F03.01.01	щети причинени от дивеча (превишена плътност на популацията)
F03.02	събиране/унищожаване на животни (сухоземни)
F03.02.01	колекционерство на животни (насекоми, влечуги, земноводни)
F03.02.02	вземане от гнездото (соколи)
F03.02.03	залавяне с капани, отравяне (браконьерство)
F03.02.04	контрол на хищници
F03.02.05	случайно залавяне с капани/ примки/ мрежи отстрел отравяне
F03.02.09	други форми на събиране на животни
F04	Събиране/унищожаване на растения, общо
F04.01	ограбване на флористични станции
F04.02	събирателство на недървесна растителност
F04.02.01	ръчно изгребване
F04.02.02	ръчно събиране
F05	Незаконно взимане/унищожаване на морска фауна
F05.01	динамит
F05.02	Улов на <i>Litophaga litophaga</i>
F05.03	риби
F05.04	браконьерство
F05.05	стрелба
F05.06	унищожаване за целите на колекционерството
F05.07	друго (напр. плаващи мрежи)
F06	Лов, риболов или колекционерство различни от горните
F06.01	Дивечовъдни станции (и за развъждане на птици)
	Преследване
G	Безпокойство от човека
G01	Спортове на открито и дейности през свободното време, рекреационни дейности
G01.01	морски спортове
G01.01.01	моторизирани морски спортове
G01.01.02	немоторизирани морски спортове
G01.02	пешеходство, яздене и немоторизирани превозни средства
G01.03	моторизирани превозни средства
G01.03.01	обикновено моторизирано шофиране
G01.03.02	оф-роуд моторизирано шофиране
G01.04	планинарство, скално катерене, пещернячество
G01.04.01	планинарство и скално катерене
G01.04.02	пещернячество

G01.04.03	рекреационно посещаване на пещери
G01.05	безмоторно летене, делтапланеризъм,
G01.06	парапланеризъм, летене с балон
G01.07	скиорство, ски бягане
G01.08	подводно гмуркане и гмуркане с шнорхел
G01.08	други спортове на открито и дейности през свободното време
G02	Съоръжения за спорт и за свободното време
G02.01	гольф игрище
G02.02	ски комплекс
G02.03	стадион
G02.04	турове, маршрути
G02.05	хиподром
G02.06	увеселителен парк
G02.07	спортни полета
G02.08	къмпинг и каравани
G02.09	наблюдаване на дивия живот
G02.10	други съоръжения за спорт/свободно време
G03	Интерпретативни центрове
G04	Военни действия и граждански вълнения
G04.01	военни маневри
G04.02	изоставяне на военна употреба
G05	Други видове безпокойство от човека
G05.01	утъпкване, прекомерно ползване
G05.02	механично увреждане от контакта с подводни
гмуркачи/гмуркачи с шнорхели	
G05.03	механично увреждане от съоръжения за акостиране
G05.04	вандализъм
G05.05	интензивна поддръжка на обществени паркове/почистване на плажове
G05.06	кастрене на клони, повяляне на опасни дървета/остраняване на крайпътна дървесна растителност
G05.07	липсващи или грешно насочвани консервационни мерки
G05.08	затваряне на пещери или галерии
G05.09	поставяне на огради и заграждения
G05.10	прекомерно летене (за земеделски цели)
Н	Замърсяване
Н01	Замърсяване на повърхностни води (езерни и наземни)
Н01.01	замърсяване на повърхностни води от промишлени предприятия
Н01.02	замърсяване на повърхностни води от проливни дъждове
Н01.03	друго точково замърсяване на повърхностни води

- H01.04 Дифузно замърсяване на повърхностни води в резултат на порои и повърхностно оттичане на валежи от градска среда
- H01.05 дифузно замърсяване на повърхностни води дължащо се на земеделски и горски дейности
- H01.06 дифузно замърсяване на повърхностни води дължащо се на транспорт и инфраструктура без връзка с канализация/улични метачи
- H01.07 дифузно замърсяване на повърхностни води дължащо се на изоставени промишлени площадки
- H01.08 дифузно замърсяване на повърхностни води дължащо се на битови отпадни води
- H01.09 дифузно замърсяване на повърхностни води дължащо се на източници различни от изброените
- H02** **Замърсяване на подземни води (точкови и дифузни източници)**
- H02.01 замърсяване на подземни води поради изтичане от замърсени площадки
- H02.02 замърсяване на подземни води поради изтичане от сметища
- H02.03 замърсяване на подземни води свързано с инфраструктурата за нефтената промишленост
- H02.04 замърсяване на подземни води чрез изпускане на минни води
- H02.05 замърсяване на подземните води в резултат на замърсена вода към отводнителни шахти
- H02.06 дифузно замърсяване на подземни води дължащо се на земеделски и горски дейности
- H02.07 дифузно замърсяване на подземни води от неканализирани битови води
- H02.08 дифузно замърсяване на подземни води дължащо се на градско земеползване
- H03** **Замърсяване на морски води**
- H03.01 нефтени разливи в морето
- H03.02 изпускане на токсични химикали от материали изхвърлени в морето
- H03.03 морско макро-замърсяване (напр. найлонови торбички, стиропор)
- H04** **Замърсяване на въздуха, замърсители пренасящи се чрез въздуха**

N04.01	киселинен дъжд
N04.02	внос на азот
	смог
	ефекти от озоновата дупка
N04.03	друг тип замърсяване на въздуха
N05	Замърсяване на почвите и твърди отпадъци (с изключение на изхвърлянето)
	замърсяване от селското стопанство
	замърсяване от бита
	индустриално замърсяване
N05.01	смет и твърди отпадъци
N06	Излишък на енергия
N06.01	прекомерен шум, шумово замърсяване
N06.01.01	точков източник или непостоянно шумово замърсяване
N06.01.02	дифузно или постоянно шумово замърсяване
N06.02	светлинно замърсяване
N06.03	термално затопляне на водни тела
N07	Други форми на замърсяване
I	Инвазивни, други проблематични видове и гени
I01	Инвазивни неместни видове
	конкуренти
	хищници
	хибридиращи с вида
	паразити/патогени
	други
	неизвестни
I02	Проблематични местни видове
	Промяна в динамиката на местни видове
	конкуренти
	хищници
	жертви/хранителна база
	хибридиращи с вида
	паразити/патогени
	мутуализъм (облигатна симбиоза)
	други
	неизвестни
I03	Внесен генетичен материал, ГМО
I03.01	генетично замърсяване (животни)
I03.02	генетично замърсяване (растения)
J	Изменения на природната система
J01	Огън и потушаване на огън
J01.01	опожаряване
J01.02	потушаване на естествени огънове
J01.03	липса на огънове
J02	Промени в хидравличните условия от антропогенен произход

J02.01	Сметища, възстановяване на земи, пресушаване, общо
J02.01.01	преграждане на площи с диги
J02.01.02	възстановяване на земи от морета, устия или блата
J02.01.03	запълване на канавки, отводнителни канални, езера, вирове, блата или изкопи
J02.01.04	рекултивация на минни площадки
J02.02	Отстраняване на седименти (кал...)
J02.02.01	изкопаване/отстраняване на езерни седименти
J02.02.02	устийно и крайбрежно изкопаване
J02.03	Канализация и отклоняване на вода
J02.03.01	широкомащабно отклоняване на вода
J02.03.02	канализация
J02.04	Наводнявания
J02.04.01	наводняване
J02.04.02	липса на наводняване
J02.05	Изменение в хидрографските функции, общо
J02.05.01	изменение в морските течения
J02.05.02	изменение в структурите на водните потоци във вътрешността
J02.05.03	изменения на стоящи водоеми
J02.05.04	язовири
J02.05.05	малки водноелектрически проекти, б ентове
J02.06	Вододобив от повърхностни води
J02.06.01	вододобив от повърхностни води за целите на земеделието
J02.06.02	вододобив от повърхностни води за целите на общественото водоснабдяване
J02.06.03	вододобив от повърхностни води за промишлената индустрия
J02.06.04	вододобив от повърхностни води за добив на електричество (охлаждане)
J02.06.05	вододобив от повърхностни води от рибни ферми
J02.06.06	вододобив от повърхностни води от хидроенергия
J02.06.07	вододобив от повърхностни води от кариери/открити мини (за каменни въглища)
J02.06.08	вододобив от повърхностни води за целите на корабоплаването
J02.06.09	вододобив от повърхностни води за водопренос
J02.06.10	други видове по-значителен вододобив от повърхностни води
J02.07	Вододобив от подземни води

J02.07.01	вододобив от подземни води за целите на земеделието
J02.07.02	вододобив от подземни води за целите на общественото водоснабдяване
J02.07.03	вододобив на подземни води от промишлеността
J02.07.04	вододобив на подземни води от кариери/открити мини (за каменни въглища)
J02.07.05	други видове по-значителен вододобив от подземни води за целите на земеделието
J02.08	Повишаване нивото на подземните води/изкуствено подхранване на подземните води
J02.08.01	изливане в подземните води с цел изкуствено подхранване
J02.08.02	върщане на подземни води в подземното водно тяло, от което са добити
J02.08.03	води от минната индустрия
J02.08.04	друг вид възстановяване на подземните води
J02.09.	Интрузия на солени води в подземните води
J02.09.01	интрузия на солени води
J02.09.02	друг вид интрузия
J02.10	Управление на водната и крайбрежна растителност за дренажни цели
J02.11	Изхвърляне на отпадъци, отлагане на наноси в каналите
J02.12	Диги, насипи, изкуствени плажове, общо
J02.12.01	морска отбрана или крайбрежни защитни дейности, приливни заграждения
J02.12.02	диги и защита от наводнения във водни системи във вътрешността
J02.13	Изоставяне на управлението на водни тела
J02.14	Променено качество на водите поради антропогенно причинени промени в солеността
J02.15	Други причинени от човека изменения в хидравличните условия
J03	Други изменения в екосистемата
J03.01	намаляване или загуба на специфични характеристики на природното местообитание
J03.01.01	намаляване на наличните жертви (включително и на мърша)
J03.02	антропогенно намаляване свързаността на местообитанията

J03.02.01	намаляване на миграцията/ наличие на миграционни бариери
J03.02.02	намаляване на дисперсията
J03.02.03	намаляване обмена на гени
J03.03	намаляване, липса или предотвратяване на ерозията
J03.04	приложени (промишлени) методи на проучване с увреждащ ефект
К	Естествени биотични и абиотични процеси (без катастрофи)
K01	Абиотични (бавни)естествени процеси)
K01.01	ерозия
K01.02	затлачване
K01.03	пресъхване
K01.04	потъване
K01.05	почвено засоляване
K02	Еволюция на биоценозата, сукцесия
K02.01	промяна в състава на видовете (сукцесия)
K02.02	натрупване на органичен материал
K02.03	еутрофикация (естествена)
K02.04	окисляване (естествено)
K03	Вътрешновидови фаунистични взаимоотношения
K03.01	конкуренция
K03.02	паразитизъм
K03.03	внесяне на болести
K03.04	хищничество
K03.05	антагонизъм породен от интродуциране на нов вид
K03.06	антагонизъм с домашни животни
K03.07	други форми на вътрешновидова фаунистична конкуренция
K04	Вътрешновидови флористични взаимоотношения
K04.01	конкуренция
K04.02	паразитизъм
K04.03	внесяне на болести
K04.04	липса на агенти за опрашване
K04.05	вред причинена от тревопасни (включително диви животни)
K05	Намалена плодовитост/генетичен застой
K05.01	намалена плодовитост/генетичен застой при животни (инбридинг)
K05.02	намалена плодовитост/генетичен застой при растения (ендогамия)
K06	Други форми или смесени форми на вътрешновидови флористични взаимоотношения
	Вътревидови причини
	ограничено разпространение
	лошо възобновяване/ регенериране
	висока смъртност на младите индивиди

близкородствено кръстосване
ниска плътност
нарушени полови съотношения
нисък темп на нарастване
флуктуации на числеността
ограничен ареал
други

L Геоложки събития, природни катастрофи

- L01 Вулканична дейност
- L02 Приливна вълна, цунами
- L03 Земетресение
- L04 Лавина
- L05 Свлачища
- L06 Подземни свлачища
- L07 Буря, циклон
- L08 Наводнение (природни процеси)
- L09 Пожар (естествен)
- L10 Други природни катастрофи

M Промяна на климата

M01

M01.01

Промяна в абиотичните условия

повишаване на температурата и
екстремни температури

M01.02

суши и по-малко валежи

M01.03

наводнения и повече валежи

M02

Промени в биотичните условия

M02.01

изменение и изместване на природните
местообитания

M02.02

десинхронизация на процеси

M02.03

намаляване или изчезване на видове

M02.04

миграция на видове (естествени

пришълци)

X Липса на заплахи или натиск